PROFIL I SHKURTER I DISA ZONAVE TE MBROJTURA

Peizazh nga Parku Kombëtar " Mali Sharr"

PARKU KOMBËTAR "SHARRI"

Malet e Sharrit shtrihen në regjionin e Kosovës dhe Maqedonisë (1600 km^2). Kosovës i takojnë degët veriore të Sharrit duke përfshirë hapësirën prej rreth 1100 km^2 që përafërsisht përbën 1/10 e hapësirës së Kosovës. Në vitin 1986 Kuvendi i Kosovës ka shpallë një pjesë të "Maleve të Sharrit " Park Kombëtar me 39.000 ha. Parku shtrihet në kufijtë e katër komunave: Prizren, Therandë, Shtërpcë, dhe Kaçanik.

Malet e Sharrit shquhen për vlera botanike, faunistike, ekologjike, turistike, rekreative, sportive dhe kulturore. Pyjet mbulojnë 48% të sipërfaqe, kullosat 49%, livadhet 1.6%, shkrepat 1.4%. Klima është e shumëllojshme, prej kontinentale e butë deri në klimën alpine në lartësitë mbi 2000 m.

Nga aspekti floristik hyjnë në radhën e maleve më të pasura të Kosovës dhe Gadishullit Ballkanik dhe paraqesin një thesar të specieve bimore me një numër të madh të llojeve endemike, relikte, të rralla dhe të rrezikuara. Afër 2000 lloje bimore dhe 360 lloje të faunës. Në kuadër të vegjetacionit pyjor hasim lloje të ndryshme të dushkut, ahut, bredhit, hormoqit, pishës së bardhë, pishës endemike dhe relikte të maleve të larta: rrobulli (*Pinus heildreichii*) dhe molika (*Pinus peuce*), lisi i rëndomtë (*Taxus baccata*), çetinaku (*Pinus mugo*), rododendroni (*Rhododendron ferrugineum*) etj. Faunën e Sharrit e përbëjnë: gjitarët më të mëdhenj si: ariu i murrmë, kaprolli, dhia e egër, ujku, derri i egër,etj.

Masivi malor i Bjeshkëve të Nemuna

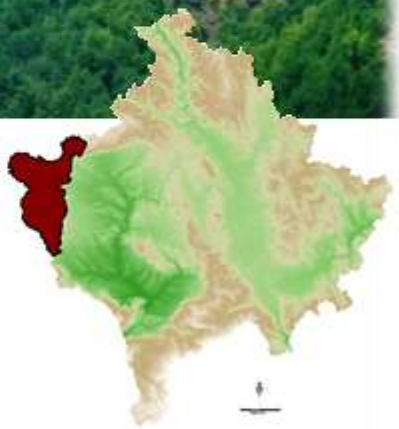

PARKU KOMBETAR "BJESHKET E NEMUNA"

"Bjeshkët e Nemuna" për nga përbërja gjeologjike, gjeomorfologjike, floristike dhe faunistike paraqesin masivin e rëndësishëm dhe interesant për Kosovën dhe më gjerë.

Në Bjeshkët e Nemuna, sipas studimeve, gjenden mbi 1.500 lloje bimore, shumë prej tyre janë lloje relikte si: *Acer heildreichii, Asyneuma trichocalicinum, Campanula lingulata, Cardamine glauca* etj. Në bazë të hulumtimeve të gjertanishme fauna e "Bjeshkëve të Nemuna" përbëhet prej: 8 lloje peshqish, 13 lloje ujëtokësorësh, 10 lloje zvarranikësh, 148 lloje shpendësh, 36 lloje gjitarësh (pa llogaritur lakuriqët), 129 lloje flutura nga rendi Lepidoptera, etj

Bifurkacioni i lumit Nerodime

BIFURKACIONI I LUMIT NERODIME

Bifurkacioni i lumit Nerodime paraqet shembull të vetëm në Evropë, derdhjen e një lumi në dy dete. Lumi buron në Bjeshkët e Jezercit dhe në fshatin Nerodime, ndahet pakthyeshëm në dy degë, të cilat kanë derdhje në dy dete të ndryshme. Dega veriore (dega e majtë) derdhët në lumin Sitnicë dhe vazhdon rrugëtimin në lumin Ibër, Moravë dhe përmes Danubit derdhet në Detin e Zi, ndërsa dega jugore (dega e djathtë) përmes lumit Lepenc dhe përmes Vardarit derdhet në Detin Egje. Ky kuriozitet natyror është mjaft tërheqës për studiues dhe vizitorë dhe ka rëndësi të madhe edukative, shkencore dhe turistike. Që nga viti 1979 është vënë nën mbrojtje ligjore si rezervat special i natyrës. Sipërfaqja e mbrojtur e rezervatit është 12.78,71 ha.

Pamje nga Rezervati i Rusenicës

REZERVATI I RREQEBULLIT NË RUSENICË

Rusenica është vendbanim i rrëqebullit ballkanik (*Lynx lynx balcanicus*), i cili është lloj i rrallë dhe i rrezikuar. Gjendet në brendi të Parkut Kombëtar "Malet e Sharrit", në Komunën e Suharekës, dhe është Rezervat i Mbrojtur i Natyrës me sipërfaqe të mbrojtur 300 ha. Rezervati është shpallë në vitin 1955, me qëllim të mbrojtjes së vendbanimit të rrëqebullit.

Rusenica karakterizohet me shkëmbinjtë gëlqerore dhe dy bashkësi pyjore: pyjet e ahut dhe bredhit (*Abieti-Fagetum*) dhe pyjet e ulëta të mëllezës dhe frashrit të zi (*Orno-Ostryio carpinetum*).

Ky lokacion është i rëndësishëm edhe nga aspekti floristik, ku nga llojet e tjera bimore duhet veçuar praninë e llojeve endemike: burnumullera (*Burnmullera dieckii*), panja e maleve (*Acer heldreichii*), etj.

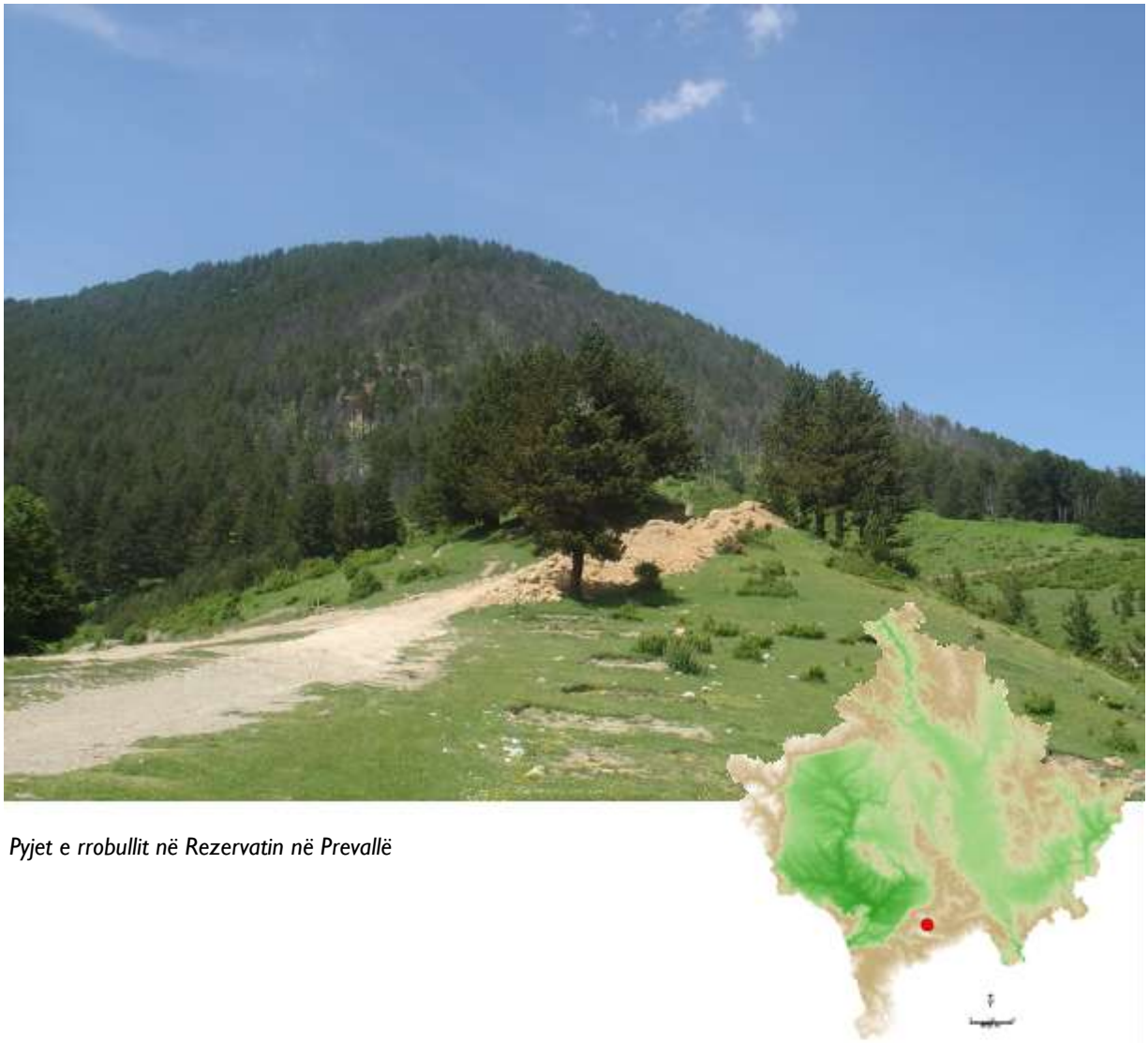

Pyjet e rrobullit në Rezervatin në Prevallë

REZERVATI MAJA E ARNENIT

Zona e Rrobullit është e pasur me pyje të llojit endemo - relikt të rrobullit (*Pinus heldreichii*), i cili në shpatinat jugore gëlqerore të Oshlakut formon bashkësinë *Seslerio-Pinetum heldreichii*, ndërsa në shpatiet jug-lindore, që kanë më shumë lagështi, formon bashkësinë *Luzulo maximae - Pinetum heldreichii*. Këto bashkësi shtrihen deri në lartësinë mbidetare prej 1946 m. Një pjesë e këtyre pyjeve me sipërfaqe prej 30 ha, në vitin 1960 është shpallur si rezervat strikt i natyrës. Në pjesën lindore të zonës, nën pyjet e rrobullit, gjendet bashkësia pyjore e ahut *Fagetum montanum*.

Zona e pyjeve të rrobullit e propozuar si zonë e I e mbrojtjes (rezervat strikt të natyrës) është e pasur me bimë endemike, nga të cilat veçohen: bar peshku i sharrit (*Vrbascum scardicolum - st. end*.), gencianëza bullgare (*Gentianella bulgarica var. Albanica*), karafil i kartusianve (*Dianthus cartusonarum*), karafil shkëmbinjsh (*Dianthus integer*), lulekambane shqiptare (*Campanula albanica*), lisra shqiptare (*Thymus albanus*) etj.

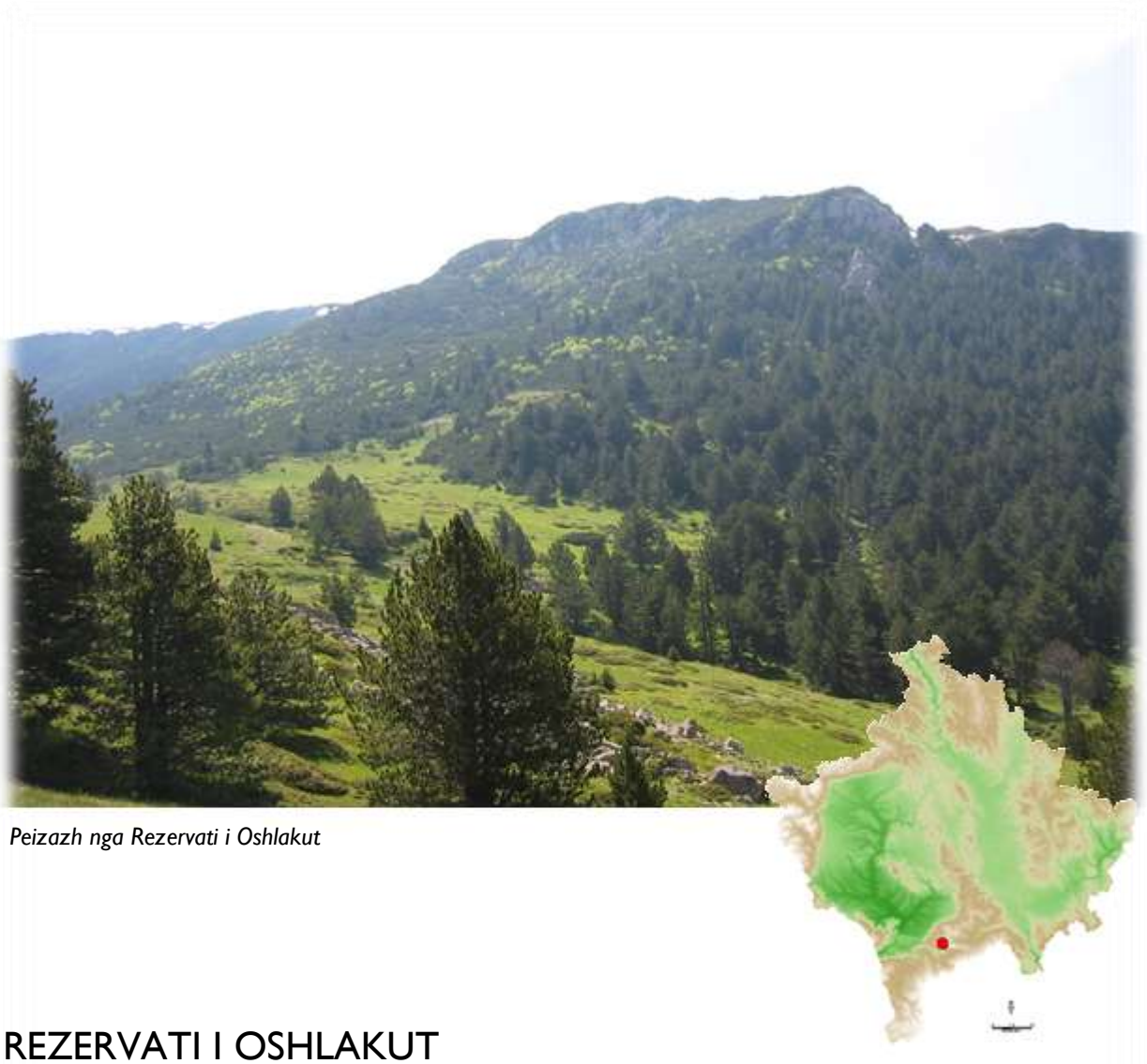

Peizazh nga Rezervati i Oshlakut

REZERVATI I OSHLAKUT

Ky rezervat karakterizohet me vlera të veçanta floristike, faunistike, fitocenologjike dhe gjeomorfologjike. Në kuadër të biodiversitetit të pasur të florës veçohen lloje të shumta endemo - relikte dhe fitocenozat e rralla të tyre.

Nga llojet drunore, përveç rrobullit, dredhakut dhe hormoqit të pranishme janë: bredhi (*Abies alba*), arneni (*Pinus peuce*), shelgu i egër (*Salix caprea),* etj. Simboli i veçantë i Oshlakut është lloji lokal endemik i vjetërsisë glaciale *Achillea alexandri regis,* ku me llojin tjetër endemik të Ballkanit qendror *Onobrychis scardica,* formon bashkësinë specifike *Achilleo alexandri regis - Onobrychis scardica*.

Nga llojet e tjera të shumta endemike, më të cilët është e pasur zona e Oshlakut veçohen: heliantema e thinjur (*Helianthemum canum*), karafili i sharrit (*Dianthus scardicus*), karafili i gurit (*Dianthus integer*), zambaku shqiptar (*Lilium albanicum*) etj. Zona është e pasur me lloje të shumta të shpendëve dhe gjitarëve: pulegra e madhe (*Tetrao urogallus),* thëllëza e gurit (*Alectoris graeca*), pula e pyjeve *(Tetrastes bonasia)*, dhia e egër (*Rupicapra rupicapra*), ariu i murrmë *(Ursus arctos), etj*

Pamje nga Rezervati Pisha e Madhe (majtas) dhe Oshlaku

REZERVATI PISHA E MADHE

Pisha e Madhe karakterizohet me pyjet e vjetra të rrobullit të bashkësisë *Seslerio-Pinetum heldreichii*, të cilat paraqesin kompleksin më të bukur dhe më interesant të pyjeve të rrobullit në Ballkan. Një pjesë e këtyre pyjeve në sipërfaqe prej 35 ha, në vitin 1960 është shpallur si rezervat strikt i natyrës.

Zona është e pasur me lloje të shumta të florës të cilat kryesisht janë kozmopolite (kanë përhapje të gjerë në PK). Vlerë të veçantë kanë lloji endemik *Sedum flexiosum* si dhe llojet me karakter mjekues, siç janë: badhra e bardhë (*Asphodelus albus*), ushojza pa kërcell (*Carlina acaulis*), gencianë e kryqëzuar (*Gentiana cruciata*), bari i ethes (*Centaurium erytrea*) etj.

Pisha e Madhe paraqet habitat edhe për lloje të shumta të kafshëve të egra, ndërsa më të rëndësishme janë: ariu i murrmë (*Ursus arctos*), kaprolli (*Capreolus capreolus*), macja e egër (*Felis sylvestris*), vjedulla (*Meles meles*), fishnjari (*Martes foina*), skifteri malor (*Falco biarmicus*), shqiponja minjngrënëse (*Buteo buteo*), etj.

Pamje nga Gryka e Rugovës (foto Tosi)

GRYKA E RUGOVËS

Është krijuar nga Lumëbardhi i Pejës. Gryka e Rugovës është gryka më e bukur dhe me atraktive në Kosovë. Gryka e Rugovës është krijuar me punën e erozionit vertikal fluvial, kryesisht në gëlqeroret e triasikut, para dhe pas periudhës glaciale.

Gryka e Rugovës, me 1985 është shpall monument i natyrës me rëndësi hidro-gjeomorfologjik, me sipërfaqe prej 4.301.05.49 ha. Është një ndër zonat me vlera më të veçanta natyrore. Përveç pasurive në aspektin e florës dhe faunës (biodiversitetit), Gryka e Rugovës, prezanton bukuri të peizazhit, gjeodiversitetit si dhe karakteristika hidrologjike që rrallëkund mund të gjenden.

Kristalet në shpellën Gryka e Madhe

SHPELLA GRYKA E MADHE

Ndodhet në kilometrin e tetë (8) të Grykës së Rugovës, në anën e djathtë, rreth 90 m mbi shtratin e Lumëbardhit të Pejës. Gjatësia e korridoreve dhe e galerive të kalueshme është rreth 13.450 m. Kjo shpellë është njëra ndër shpellat më të mëdha në Kosovë dhe regjion, e krijuar në shkëmbinjtë e Triasikut nga rrjedhja ujore. Në brendësi të shpellës gjenden disa lumenj dhe liqene nëntokësorë të cilët kanë ndikuar në zgjerimin e korridoreve dhe galerive nëntokësore. Në shpellën "Gryka e Madhe", paraqiten të gjitha llojet e stolive shpellore, por më së shumti ka stalaktite dhe stalagmite të cilat janë prezentë në pjesën më të madhe të shpellës. Shpella" Gryka e Madhe" posedon vlera të rralla natyrore, shkencore, edukativo-arsimore, turistike, dhe është një ndër objektet më të rëndësishëm për realizimin e ekspeditave hulumtuese dhe turistike, jo vetëm në masivin e Bjeshkëve të Nemuna por edhe më gjerë.

Vendburimi termal në Banjë të Istogut

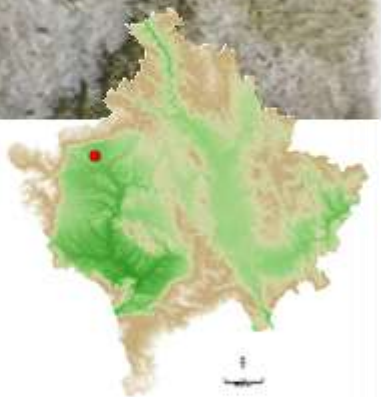

BURIMI TERMAL NË BANJË
Istog

Në Kosovë gjendet një numër i madh i burimeve minerare, termale dhe termominerare. Mirëpo, pjesa dërmuese e tyre kanë prurje të vogël ujore. Nga burimet termiminerare rëndësi të veçantë ka Banja e Pejës (Ilixha). Burimi ka prurje ujore prej rreth 17.5 l/s dhe temperaturë rreth 49 °C. Sipas përzierjes kimike, uji është kalcium-magnezium-hidrokarbonate. Ndërsa, sipas klasifikimit balneologjik burimi i Banjës së Pejës (Ilixha) bënë pjesë në burime hipertermale. Banja, përveç rëndësisë kurative dallohet edhe si dukuri interesante hidrike me vlera shkencore, estetike dhe edukative.

Rrapi (Platanus orientalis) në Marash të Prizrenit

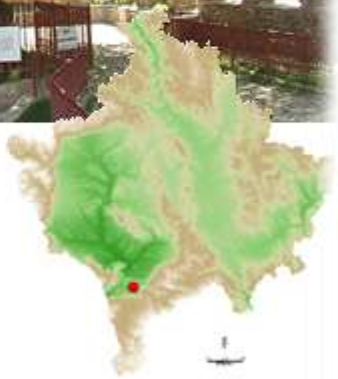

TRUNGU I RRAPIT NË MARASH
(*Platanus orientalis*)

Ndodhet në bregun e Lumëbardhit të Prizrenit në vendin e quajtur Marash. Është vënë nën mbrojtje ligjore më 1959, me një sipërfaqe prej 0.5 ha. Supozohet se trungu ka vjetërsi mbi 200 vjeçare (sipas gojëdhënave mbi 500 vjeçare). Me dimensionet që ka (lartësia mbi 18 m, diametri i trungut 2.70 m), paraqet një raritet natyror. Duke marrë parasysh ndjeshmërinë ndaj ndryshimeve të temperaturës, posaçërisht atyre të ulëta, ky lloj tek ne, gjendet vetëm si i kultivuar dhe është mjaftë i rrallë. Njihet po ashtu si njëri prej trungjeve më të vjetra, më dekorativ dhe më karakteristik në Kosovë dhe ka rëndësi shkencore, kulturore, edukative, peizazhore, rekreative dhe ekonomike.

Kompleksi i trungjeve Quercus pubescens në Likoshan

GJASHTË LISAT E LIKOSHANIT

Kompleksi i trungjeve *(Quercus pubescens)* me vjetërsi dhe strukturë të veçantë është i rrallë në Kosovë. Ky kompleks paraqet vlera natyrore, edukative- arsimore dhe historike për Kosovën. Në vitin 2006 është marrë nën mbrojtje si monument i natyrës më karakter botanik.
Me 28 shkurt 1998, në afërsi të këtyre trungjeve është zhvilluar beteja e parë e UÇK-së.

F

Vaskat në shpellën e Radavcit

SHPELLA E RADAVCIT

Shpella gjendet afër fshatit Radavc, pranë burimit të Drinit të Bardhë, rreth 11- km larg qytetit të Pejës, pranë rrugës Pejë-Rozhajë. Shpella gjendet në pjesën verilindore të vargmaleve të Alpeve Shqiptare (Bjeshkëve të Nemuna). Formimi i saj është i lidhur me erozionin dhe punën kimike të ujërave nëntokësore të Drinit të Bardhë. Gjatësia e korridoreve të kalueshme në shpellën e Radavcit është rreth 1420m. Kjo shpellë është e pasur me stalaktite, stalagmite, kolona dhe karakteristikë kryesore për këtë shpellë janë vaskat. Në brendi të shpellës gjendet një numër i madh i lakuriqëve të cilët nuk janë hulumtuar deri më sot.

Kanioni i Drinit të Bardhë te Ura e Fshajtë

KANIONI I DRINIT TË BARDHË TË URA E FSHAJTË

Kanioni shtrihet në rrjedhjen e mesme të Drinit të Bardhë. Është fenomen morfo-hidrik me vlera gjenetike, vizuale dhe edukative. Kanioni është krijuar në periudhën postlakustrike të liqenit neogjen të Dukagjinit. Mirëpo, intensiteti i prerjes dhe thellimit kanionit të epigjjenisë është kushtëzuar dhe nga proceset e lëvizjeve të mëvonshme tektonike. Gryka ka veçori tipike të kanionit dhe është zhvilluar në formacione karbonatike të kretakut të sipërm
Kanioni i Drinit të Bardhe te Ura e Fshajtë për shkak të vlerave hidro-gjeomorfologjike, në vitin 1986 është marrë nën mbrojtje si Monument Natyror.

Pamje e Ujëvarës së Drinit të Bardhë

BURIMI I DRINIT TË BARDHË

Burimi gjendet në pjesën veriore të basenit të Dukagjinit në lartësi mbidetare prej 585 m. Temperatura mesatare e ujit sillet rreth 9 °C. Uji i burimit është i pasur me bikarbonate dhe kalcium - nitrate. Nga burimi i Radavcit krijohen ujëvara më e madhe (25 m) dhe lumi më i madh në Kosovë, Drini i Bardhë. Burimi i Drinit të Bardhë me 1983 është shpallë Monument i Natyrës me rëndësi hidro - morfologjike dhe turistike.

Stalagtitet në Shpellën e Gadimes

SHPELLA E GADIMES

Gjendet në afërsi te Lypjanit (pranë rrugës Prishtinë – Ferizaj), në fshatin Gadime e ulët. Shpella e Mermertë quhet ngase është e ndërtuar në shkëmbinj të mermerit dhe është një ndër shpellat më të bukura jo vetëm në Kosovë, por edhe në Ballkan e më gjerë.

Në këtë shpellë paraqiten të gjitha llojet e stolive, stalagmite dhe stalaktite, në forma dhe madhësi të ndryshme, e posaçërisht tërheq vëmendjen stolia aragonite. Shpella është e vjetër me dhjeta miliona vite. Është zbuluar dhe është vënë nën mbrojtje në vitin 1969.

Ujëvarat dhe liqenet e Mirushës

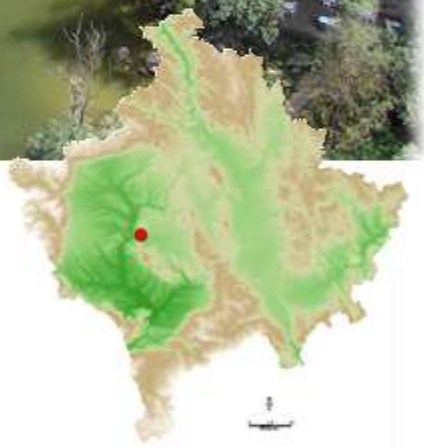

KANIONI I MIRUSHËS

Kanioni i Mirushës gjendet në rrjedhjen e poshtme të lumit Mirusha, degë e majtë e lumit Drini i Bardhë. Gryka është krijuar në formacione karbonatike të kretakut të sipërm. Kanioni përveç formave impozante morfologjike shquhet edhe me numër të madh të liqeneve dhe ujëvarave (13 liqene dhe12 ujëvare) me sipërfaqe, forma dhe lartësi të ndryshme.

Më 1983 pjesa e rrjedhjes së lumit Mirusha me sipërfaqe prej 555,80,70 ha, që përfshinë zonën e Kanionit është shpallur Park Regjional i Natyrës. Ndërsa ne vitin 2012 nga Qeveria e Republikes se Kosoves është shpallur Monument Natyre me Rëndësi te Veçantë.

Zona rekreative e Parkut Gërmia

PARKU REGJIONAL "GËRMIA"

Shtrihet në verilindje të kryeqendrës së Kosovës (Prishtinës) dhe përfshinë një sipërfaqe prej 62 km^2. Në saje të pozitës gjeografike, pedologjike, kushteve klimatike, masivi malor i Gërmisë është mjaft i pasur si në pikëpamje floristike, vegjetative dhe faunistike. Nga hulumtimet e deritanishme janë të evidentuara rreth 600 lloje të florës vaskulare 5 prej të cilave endemike. Po ashtu janë regjistruar 5 lloje ujëtokësorësh, 7 lloje të rrëshqitësve, 19 të gjitarëve dhe rreth 30 lloje të shpendëve.

Për shkak të bukurive të posaçme natyrore, vlerave burimore dhe estetike natyrore, të cilat janë me rëndësi kulturore – arsimore, shkencore dhe turistike – rekreative, në vitin 1987, Kuvendi Komunal i Prishtinës ka marr nën mbrojtje Kompleksin "Gërmia", në kategori të Parkut Regjional të Natyrës, me sipërfaqe 1.126.01.00 ha.